

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

>Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

Raad voor Cultuur
Prins Willem Alexanderhof 20
2595 BE DEN HAAG

Erfgoed en Kunsten

Rijnstraat 50

Den Haag

Postbus 16375

2500 BJ Den Haag

www.rijksoverheid.nl

Onze referentie

63478429

Bijlagen

1

Datum

Betreft Adviesvraag in het kader van het Programma Erfgoed en Overheid

Geachte Raad,

Met deze brief vraag ik u – mede namens het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) – om advies in het kader van de uitvoering van het reeds lopende Programma Erfgoed en Overheid. Dit programma is een gezamenlijke stimuleringsaanpak van OCW, IPO en VNG, gericht op de duurzame versterking van de uitvoering van erfgoedtaken bij gemeenten en provincies.

Ik kom tot dit verzoek, omdat de uitvoering van erfgoedtaken bij gemeenten en provincies – en het bestuurlijk draagvlak daarvoor – onder druk staat. Deze druk wordt versterkt door de grote ruimtelijke opgaven waar ons land mee geconfronteerd wordt, zoals woningbouw, energietransitie en klimaatadaptatie. Als we blijven doen wat we deden, komt daarbij de instandhouding van cultureel erfgoed in de fysieke leefomgeving in gevaar. Omdat het complexe problematiek betreft, met veel verschillende invalshoeken, belangen en uitvoeringsvraagstukken, is er behoefte aan een onafhankelijk perspectief op de vraag hoe gemeenten, provincies en het rijk samen, vanuit de bestaande verdeling van rollen, taken en verantwoordelijkheden, de erfgoedzorg toekomstgericht kunnen vormgeven en borgen.

Het betreft hier expliciet ook een bestuurskundig vraagstuk, daarom vraag ik u tevens om de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) bij dit advies te betrekken. Ik verzoek u ernaar te streven uw advies uit te brengen in het eerste kwartaal van 2027, waarna het zal gaan dienen als basis om richtinggevende keuzes te maken voor de volgende fase van het Programma Erfgoed en Overheid.

Aanleiding en aanpak Programma Erfgoed en Overheid

Uit diverse analyses blijkt dat de capaciteit en deskundigheid op het gebied van erfgoed in de fysieke leefomgeving bij gemeenten en provincies onder druk staat.¹ Dit is zorgwekkend, omdat zij een belangrijke rol spelen in het erfgoedstelsel. Door hun wettelijke verantwoordelijkheden en centrale positie in de ruimtelijke ordening zijn deze overheden onmisbaar in de bescherming en het beheer van cultureel erfgoed in de fysieke leefomgeving.

¹ O.a. Tweede Kamer, vergaderjaar 2022 - 2023, 31 5 11, nr. 48.

Onvoldoende aandacht voor erfgoed vanuit decentrale overheden is geen bewuste keuze, maar een gevolg van het feit dat zij te maken hebben met veel prangende vraagstukken. Erfgoed wordt daardoor in veel (ruimtelijke) processen nog onvoldoende gezien als een essentieel en breed publiek belang, ondanks dat het in de ontwerp Nota Ruimte als nationaal belang is aangemerkt. Door zowel de uitvoering van erfgoedtaken, als het bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak daarvoor, te versterken, kan worden bereikt dat de aandacht voor erfgoed evenredig is aan andere opgaven en niet in de verdrukking komt.

Omdat goede erfgoedzorg een gezamenlijke opgave is van de drie overheidslagen, zijn IPO, VNG en OCW het Programma Erfgoed en Overheid gestart. Binnen dit programma wordt zo dicht mogelijk aangesloten bij de dagelijkse beleids- en uitvoeringspraktijk van gemeenten en provincies. Daarom is er gekozen voor een adaptieve, gefaseerde aanpak waarbij eerst – via een uitgebreide inventarisatie² – het probleem nader in kaart is gebracht en vervolgens concrete maatregelen worden uitgewerkt, zoals het co-financieren van maatwerkprojecten waarmee gemeenten en provincies de basis voor hun erfgoedzorg kunnen versterken.

Vraagstuk

Om te bepalen welke verbeteringen nodig en mogelijk zijn voor een toekomstbestendige erfgoedzorg vanuit de drie overheidslagen, is er behoefte aan onafhankelijk inzicht in hoe gemeenten, provincies en het rijk gezamenlijk de erfgoedzorg toekomstgericht kunnen vormgeven en borgen. Daarbij rekening houdend met de dagelijkse dynamiek, waarbij er veel afkomt op overheidsorganisaties en de uitvoeringsproblematiek zich per bestuurslaag wezenlijk anders manifesteert.

Het gaat bij dit vraagstuk specifiek om de taken en rollen die provincies, gemeenten en het rijk hebben binnen de stelsels van de Erfgoedwet en de Omgevingswet.³ Ondanks dat het takenpakket voor erfgoed breder is, richt het Programma Erfgoed en Overheid zich op erfgoed in de fysieke leefomgeving. Deze adviesvraag heeft daarom specifiek betrekking op de drie brede domeinen van onroerend cultureel erfgoed: (1) archeologie, (2) gebouwd en aangelegd erfgoed en (3) stedenbouw en landschap.

Bij het beantwoorden van de vragen en het formuleren van uw advies, vraag ik u om er zoveel mogelijk rekening mee te houden dat uit de diverse beleidsdoorlichtingen blijkt dat het erfgoedstelsel in de basis werkt. Om tot verbetering van de uitvoering te komen ga ik daarom uit van behoud van de huidige stelselarchitectuur.

Concrete vragen aan uw Raad zijn:

- Kan uw Raad kwalificeren en kwantificeren welke eisen het Nederlandse erfgoedstelsel (en de geratificeerde internationale verdragen waarop dit is gebaseerd) stelt aan 'goede erfgoedzorg'?
- Welke concrete rollen, taken en verantwoordelijkheden (wettelijk en aanvullend) hebben gemeenten, provincies en het rijk binnen dit stelsel, waarvan de Erfgoedwet en de Omgevingswet de pijlers zijn?

² Lysias advies, 2024: *Inventarisatie Erfgoed en Overheid. Inventarisatie knelpunten, kansen en oplossingen bij gemeenten en provincies voor uitvoering van erfgoedtaken in de fysieke leefomgeving*, Amersfoort 2024.

³ Bij het Rijk betreft dit primair het ministerie van OCW, waarvan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed deel uitmaakt

- Wat zijn actuele (inhoudelijke en organisatorische) opgaven, bijvoorbeeld de grote ruimtelijke transitie en financiële uitdagingen, en hoe zijn deze volgens uw Raad van invloed op de erfgoedzorg?
- Welke status krijgt erfgoed in bestuurlijke en ruimtelijke afwegingen binnen het brede domein van omgevingskwaliteit? Hoe kan erfgoed als breed publiek belang beter worden verankerd in ruimtelijke besluitvorming en hoe kan samenwerking tussen overheden daarbij de positie van erfgoedbelangen versterken?
- Hoe kan volgens uw Raad het bestuurlijk draagvlak voor erfgoedzorg worden vergroot?
- Hoe kunnen overheden binnen deze context voldoende aandacht geven aan en inzet plegen op erfgoed? Welke aangrijpingspunten zijn er om binnen deze dynamiek evenredige prioriteit te geven aan erfgoedzorg?
- Gegeven deze brede context: wat is er volgens uw Raad nodig – in termen van bijvoorbeeld menskracht, middelen, instrumenten, procedures, organisatie-inrichting en mentaliteit bij de diverse overheidslagen – om toekomstbestendige erfgoedzorg duurzaam te voorzien van een gedegen basis en voldoende uitvoeringskracht?
- Gegeven deze context: welke aanpassingen zijn er volgens uw Raad nodig en mogelijk om – binnen de huidige stelselarchitectuur – tot verbetering van de uitvoering te komen?
- Hoe kunnen de drie overheidslagen hieraan in samenhang en op gedegen wijze invulling geven? Welke factoren zijn daarbij beslissend?

Onze referentie
63478429

Via de beantwoording van deze vragen, kan een eindbeeld worden gepresenteerd van toekomstige erfgoedzorg waar gemeentes, provincies en het rijk gezamenlijk naartoe kunnen groeien. Dit beeld is bij voorkeur niet alleen gestoeld op formele criteria, maar biedt ook inspiratie voor de omgang met actuele opgaven in de erfgoedzorg.

Ik kijk uit naar uw advies.

Met vriendelijke groet,

de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Rianne Letschert